

השנה תמלאנה שמונה מאות שנים לפטירתו של "הנשר הגדול", הרמב"ם. תאריך זה מצוין בעולם בשורה של כנסים אקדמיים, ובפרסומים המוקדשים לרמב"ם ולהשפעתו. חוברת זו של פעמים עוסקת בעיקר בהגות היהודית בדורות שאחרי הרמב"ם, שיש לה זיקה ישירה ועקיפה אליו, ובאיורים לכתבי הרמב"ם בספרד.

■ מאמרו של יוסף ינון־פנטון עוסק במורשת הספרותית של צאצאי הרמב"ם, שבתפקידם כ"נגידים" נשאו בעול ההנהגה הרוחנית והגשמית של יהודי המזרח במשך מאתיים שנה כמעט. צאצאי הרמב"ם יצרו מהפכה רוחנית רבת חשיבות, שהיתה לזרם סגפני וחסידני, והותירו אחריהם חיבורים רבים בתחומי הלכה, פרשנות, מוסר ופילוסופיה. כמאה שנה חלפו מאז מאמרו פורץ הדרך של מוריץ שטיינשניידר בנושא הזה, ובמאמרו המעודכן מציג פנטון בסקירה רחבה את כתביהם של צאצאי הרמב"ם, ומסתמך על התגליות החדשות של גניזת קאהיר בעשורים האחרונים. כתבים אלה מעשירים גם את היכולת להבין היבטים בכתבי הרמב"ם עצמו. לדעת המחבר אלמלא גדולתו של הנשר הגדול, שהטיל צל ענק על ממשכיו, ייתכן שהשפעתם של צאצאיו היתה עוד גדולה בהרבה.

פרופ' יוסף ינון־פנטון הוא ראש המרכז ללימודי יהדות באוניברסיטת פריז IV, בסורבון.

■ כתבי יד מאוירים של חיבורים של הרמב"ם החלו להופיע רק אחרי הרבע הראשון של המאה הי"ד. קטרין קוג'מן־אפל דנה במאמרה בקבוצה של כתבי יד מאוירים בהקשר הרחב של אמנות הספר של יהודי ספרד, בעיקר בקטלוניה. מבחינת הסגנון, הטכניקה והעיצוב, כמה מכתבי היד האלה קשורים לסדנה של פרר באסה, שפעל בברצלונה בסביבות 1340; לפחות אחד הספרים הנידונים – "מורה הנבוכים" מקופנהגן – נוצר ללא ספק בסדנה הזו. העיטור של רוב החיבורים הוא לא־איקוני, ומשקף את גישתם של ספרי תנ"ך ספרדיים, שהם לרוב לא־איקוניים ואנטי־פיגורטיביים, ובכך קשורים מבחינת צורתם למסורת המוסלמית. לעומת זאת האיורים בכתבי היד הספרדיים של הרמב"ם מעוגנים במסורת העיטור הגותית בת זמנם. המאמר מתמקד בתופעה הזו, ודן בה על רקע ההיסטוריה התרבותית של יהדות ספרד במאה הי"ד.

ד"ר קטרין קוג'מן־אפל מלמדת במחלקה לתולדות האמנות באוניברסיטת בן־גוריון בנגב.

■ דב שוורץ דן במאמרו בסוגיה מן ההגות היהודית בביזנטיון בימי הביניים, הגות שכמעט שלא זכתה עדיין לתשומת לבו של המחקר. המחבר מעלה תפיסות ביזנטיות מקוריות בסוגיית הבריאה, בעיקר בכתביו של ר' אלנתן קלקיש, וביניהן גישה אוטורית להאצלה, טיעונים חדשים לבריאה מרצון, והיחסים בין הבריאה לניסים. קלקיש מסתמך לעיתים קרובות על דברי הרמב"ם במורה נבוכים.

פרופ' שוורץ מלמד בחוג לפילוסופיה יהודית, והוא דיקאן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת בראילן.

■ שאול רגב דן במאמרו בלימוד, בכתיבה ובהדפסה של ספרים בפילוסופיה יהודית במאה ה־17. המחבר מדגים כי הפצת החיבורים הפילוסופיים במאה ה־17, כפי שהיא מצטיירת מהדפסתם, משקפת בצורה חלקית בלבד את העיסוק הרחב של המחברים בפילוסופיה, כפי שהוא עולה מן החיבורים הפילוסופיים המצויים בספריותיהם של המחברים, ובעיקר מן השימוש בחיבורים פילוסופיים בספריהם. יש להפריד בין פרסומם של הכתבים ובין השימוש בהם; שיקולים מסחריים הקשורים לאפשרות המכירה השפיעו על ההחלטה להדפיס ספרים, אך לא על ההחלטה אילו ספרים לכתוב ובאיזה סגנון. מסיבות אלה הועדפה סוגת הדרשה להפצת הלימוד הפילוסופי. פרופ' רגב מלמד בחוג המשולב למדעי היהדות, המגמה ליהדות המזרח, באוניברסיטת בראילן.

■ במדור הדמוגרפיה עוסקת מרגלית בז'רנו בקהילה המתאפיינת בארבעה סוגי זהות – יהודית, ספרדית, קובנית ואמריקנית. קהילה כזו מרוכזת במיאמי, עיר העוברת תהליכי שינוי ונעשית לטינית יותר, ומבחינה יהודית – ספרדית יותר. לנוכח ההשפעה המבוללת של ארצות הברית מתייחדת הקהילה בהזדהות עם הדת היהודית, בזיקה חזקה לציונות, ובהשפעות שמקורן בזיכרון ההיסטורי של יהודי ספרד, בדפוסי התארגנות מתורכיה ובדפוסים פוליטיים וחרברתיים מקובה. ד"ר מרגלית בז'רנו מלמדת בחוג ללימודים ספרדיים ולטינו־אמריקניים ובמכון ליהדות זמננו, והיא ראש המדור לתיעוד בעל פה באוניברסיטה העברית בירושלים.

■ במדור עיונים וביקורות מציג פרופ' דניאל לסקר מאוניברסיטת בן־גוריון בנגב סקירה רחבה של שנים־עשר ספרים חדשים בפילוסופיה יהודית של ימי הביניים; פרופ' ר"י צבי ורבלובסקי מן האוניברסיטה העברית בירושלים כותב על ספרו של נסים יושע, שתירגם את חיבוריו של אברהם כהן הירירה "בית אלהים" ו"שער השמים"; וד"ר ברכה ריבלין מ"יד ושם" דנה באוסף תעודות על שואת יהודי יוון שפירסם דניאל קארפי. חותמות את החוברת סיקורות קצרות.